

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Posudek oponenta na disertační práci doktoranda doc. JUDr. Stanislava Příbyla, Ph.D., J.C.D.
na téma *Počátky hierarchického uspořádání v rané církvi*.

Předložená disertační práce je dílem zkušeného autora a vysokoškolského pedagoga, který má za sebou již několik doktorátů složených v doktorském studijním programu, a také úspěšnou habilitaci. Sám jsem byl přítomen jeho úspěšnému doktorskému řízení na Právnické fakultě univerzity Karlovy v Praze, při níž v roce 2001 obhájil svou disertaci na téma *Právní zajištění ekumenických vztahů mezi církvemi*, a jako oponent rovněž i habilitačnímu řízení v roce 2011 na Právnické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě, při kterém obhájil svou habilitaci *Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989*.

Zatímco první shora uvedená práce se věnuje problému v oboru církevního práva a druhá pojednává o českém konfesním právu, prozrazuje nyní předkládaná disertační práce autorovu třetí vášeň, kterou je už po léta bádání o dějinách prvotní církve a společenských vztazích v jejím lůně. Vždy jde o bádání hluboce podložená znalostí teologie a právní teorie.

Předloženou disertační prací autor doplňuje pomyslný trojúhelník svých badatelských zájmů o další vrcholné dílo. Předcházela mu bohatá vědecko-esejistická činnost, shrnutá ve sbornících *Konfesněprávní studie* (2007) a *Církevněprávní studie* (2012) a v pokračujících článcích jednou až několikrát do roka uveřejňovaných v odborném recenzovaném časopise *Revue církevního práva a dalších*.

Doc. Stanislav Příbyl vychází již ve svých *církevněprávních pojednáních* – tak jako ostatní autoři – ze základny, který pro tento obor tvoří teologie, a to zejména takové její obory jako eklesiologie, morální teologie a do značné míry také liturgika. Bez tohoto základu by církevní právo bylo prázdné a obsahu jen mátožného.

V bádání o počátcích hierarchického uspořádání církve badatel musí nadto zvládat také biblistiku, církevní historii, patrologii, dějiny dogmatu a vyznat se v jazyku pramenů, zejména v řečtině a latině. Je nezbytné porovnávat starší i soudobou světovou teologickou literaturu v daných oborech. A to autor umí skvěle. V jeho díle se zúročují dlouholetá studia teologie a církevního práva v Římě i doma, i jeho obdivuhodná píle a využití jazykového nadání.

Autorova znalost formování prvotní církve vyvěrá z porovnávání a vědecky zpracovaného uspořádání novozákonních textů i nekanonizované literatury rané církve, které se podle jeho svědectví překrývají věcně a mnohdy i časově. Vybírá si na základě vnitřního obsahu a vztahu k vnitřnímu organizování prvotní církve především list Efezanům, Lukášovo evangelium,

Skutky apoštolů, janovské listy, Zjevení Janovo, Didaché, První list Klementa Římského do Korintu, listy Ignáce z Antiochie a Pastýře Hermova.

Trochu ve vzduchu se zdá být otázka časového ohraničení díla. Kam až období rané církve sahá? Za takové docela prvotní období se obvykle považuje doba zhruba ohraničená výše uvedenými literárními prameny, tedy asi polovina druhého křesťanského století. Avšak pro argumenty si musí autor jít i do doby pozdější: vítanými pro vysvětlení mnoha společenských jevů v prvotní církvi jsou nejen výroky Irenejovy, Tertuliánovy a prvního římského vzdorobiskupa sv. Hypolita, sv. Cypriána, ale i tak pozdního autora jako byl Eusebius. A tak horní časová hranice období rané církve zůstává v disertační ne zcela zřetelná, což ovšem není na závadu.

Popisované události mohly být však podle mého názoru srovnány více chronologicky, aby čtenář měl usnadněnu cestu zorientovat se v složité a značně rozsáhlé látce. To nelze vytknout jednotlivým autorovým studiím, z nichž každá je pro mě napínavým, poutavým a objevným čtením. Uznáváme, že při spojení mnoha témat i ze stejného sledovaného období je však obtížné chronologickou metodu dodržet a zachovat ji i v tak mohutném díle, jakým je posuzovaná disertační práce, přesto si ji však dovolujeme autorovi do budoucna doporučit.

Autor se věnuje dopodrobna zpracování přijímání služeb a ustanovování pastýřů do úřadů v prvotní církvi, upřesňuje a novátorsky překračuje některé dosud vžitě a tradované představy. Nejprve se zabývá definováním úřadu apoštolů a proroků, tedy skupin kazatelů s rozhodující autoritou v prvotní církvi.

Vysvětluje, že za apoštoly jsou označováni nejen ti, které známe jako Ježíšových Dvanáct, a svatý Pavel, za apoštola povoláný přímým zjevením Páně (který podle autora cítí potřebu ve svých listech své apoštolství hájit). Za apoštoly jsou označováni i jiní putující kazatelé. Jen není zřejmé, z jakého titulu a pověření jsou takto označováni.

Ještě větším oříškem k rozlousknutí jsou novozákonní proroci. Nepochybně jde o kategorii odlišnou od starozákonních proroků, oslovených přímým zjevením Hospodinovým, tj. těch, k nimž „se stalo slovo Páně“. Novozákonní proroci se podobají starozákonním svou autoritou. Jejich zdrojem je však svědectví Slova, které se již stalo Tělem. Autor upozorňuje na Pavlova slova, že nic k nauce Páně nesmí být přidáváno. A tak působení proroků muselo být pečlivě přezkoumáváno. Což je aktuální s ohledem na novodobé letniční hnutí, o němž se autor v podobných souvislostech také zmiňuje.

Další pozornost autor věnuje vzniku trvalých služeb a úřadů, zejména presbyterů a episkopů, o jejichž vztahu v prvotní církvi toho již bylo v posledních sto padesáti letech napsáno mnoho. Této bohaté literatury si autor všímá, cituje z ní hojně a vyvozuje z již poznaného i svá vlastní stanoviska. Služby a úřady jmenuje obvykle jedním dechem; pohlíží na ně v jejich vzájemné souvislosti více, než tomu bývá dnes, kdy službami se nazývají spíše pověření laiků a jáhnů, zatímco církevní úřad je v rámci moci řízení spojován výslovně s nositeli kněžského svěcení. Nabývání služeb a úřadů je v prvotní církvi podle autora silně spjato s charismaty,

kteřá jejich kandidáti obdrželi shůry a které jsou nepochybně něčím více než jen vlohami, schopnostmi či nadáním.

Autor se zabývá zdroji apoštolské autority. Vysvětluje teorii, podle níž je ustanovování presbyterů spojeno pouze se židokřesťanskými komunitami. Úřad presbytera nazývá službou. Věnuje se hypotetickému dodatečnému vzniku tak řečeného monarchického episkopátu, tj. episkopátu, jak ho popisuje sv. Ignác ve svých listech na začátku 2. století.

Za velmi zajímavou pasáž považuji výklad o jevu z dob pronásledování církve, kdy svědek víry (martyr), který v aktuální situaci bezprostředního ohrožení projevil ochotu položit za víru život a své martyrium přežil, byl považován automaticky za jáhna nebo kněze, a nebylo třeba na něho vkládat ruce (zatímco při povolání za biskupa ano). Později, jak autor upozorňuje, byl tento zvyk odmítnut jako právoplatný a odstraněn. Zajímalo by mě, jak církevní společenství rozlišilo, zda se příslušný mučedník stal jáhnem nebo se stal knězem, a kdo byl tou autoritou, která o tom rozhodovala.

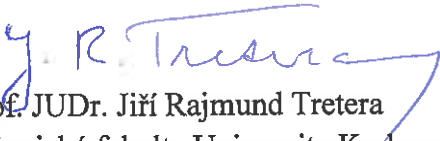
Závěrečná kapitola o stabilizaci trojčlenné hierarchické struktury s porovnáním nositelů úřadů v pastorálních listech a úlohy episkopa v církvi podle sv. Ignáce z Antiochie je vyvrcholením výkladu o vnitřním institučním dozrání církve.

Poznámkový aparát (450 poznámek) podává svým obsahem svědectví o autorově vysoce hodnotné práci a plně odpovídá požadavkům kladeným na doktorskou disertační práci. Je chvályhodné, že se autor nenechal strhnout častým pokušením některých badatelů vytvořit z poznámkového textu jakýsi paralelní text k textu vlastnímu, což při značném počtu takových zbytných poznámek tvoří celý spis nepřehledným. Jen na několika málo místech bych označil autorovy poznámky za neúměrně dlouhé.

Prošel jsem s pozorností patnáctistránkový seznam použitých pramenů a literatury a neshledal žádných závad. Literatura, o níž se doktorand opírá, je vskutku reprezentativní. Vedle literatury německé, o jejímž primátu při daném tématu nemůže být pochyb, je v seznamu hojně zastoupena i literatura anglojazyčná i naše domácí, česká. Rejstřík citací Nového zákona a apoštolských otců je proveden pečlivě.

Považuji disertační práci doktoranda doc. JUDr. Stanislava Příbyla, Ph.D., J.C.D na téma *Počátky hierarchického uspořádání v rané církvi* za výbornou, ba vynikající, a doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 8. června 2016

Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera
Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
oponent